

ƏDƏBİ PORTRETLƏR

Qəzənfər Məhəmməd oğlu Paşayevi tanımayan varmı? Çötin ki, bu suala "Var!" - deyə cavab verən tapılıb. Bu fədakar qələm adamı bir ədəbiyyatşünas, dilçi, folklorçu alim, yazıçı-publisist, müəllim-pedaqoq və müxtəlif kimi almış ilə yaxındır ki, elm və mədəniyyət xəzinəsinə bir-birinin ardınca, bir-birindən dəyərli töhfələr verir. Azərbaycan, rus, türk, fars, ərəb və ingiliz dillərində kitabları çap olunub. Bir sıra əsərləri elmi-ədəbi hadisəyə çevrilmiş, geniş oxucu kütlələri arasında böyük rezonans doğurmuşdur. Adı təkcə Azərbaycanda deyil, onun hədəflərindən kənarda da hörmətli çəkilib, zəngin və rəngarəng yaradıcılığı maraqla oxunub-öyünülür.

Qəzənfər Paşayevın həyat və fəaliyyəti haqqında yazanların və əsərlərini yüksək qiymətləndirənlərin də sayı çox, milli məşhurları və coğrafi ünvanları müxtəlifdir. Adam onların fikirləri ilə tanış olduqca, Qəzənfər müəllimin Azərbaycan, yoxsa İraq, Türkiyə, İran oxucuları arasında daha çox sevilməsi barədə düşünməyə bilmir. Cəmi bir neçəsinə diqqət yetirik:

"Bizim nəsil üçün İraq Füzulidən, Füzüli Kərbəladan başlandı ki, Kerkük də Qəzənfər Paşayevın başları". (Yaqar Qarayev, AMEA-nın müxbir üzvi, professor);

"İraq türkmənləri, onların çox zəngin mədəniyyət xəzinəsinə öz əsərləri ilə Azərbaycan üçün, müəyyən mənada, bəlkə də, bütün türk əlləri üçün, məhz Qəzənfər müəllim köşf etmişdir". (Bəkir Nəbiyev, akademik);

"Qəzənfər Paşayev bu gün Azərbaycanda İraq-türkmən dili və ədəbiyyatının, türkən folklorunun ən gözəl bilicisi, bəzən xalq arasında isə bu sahənin ən görkəmli mütəxəssislərindən biri hesab edilir". (Vasim Məmmədaliyev, akademik);

"Milli qeyrat! Çox vaxt namus sözü ilə işləndi o. Qeyrat təkcə Namusun sinonimi deyil, o, həm də mərdliyin, mərhəmətin, vətəndaşlığın, kişiliyin, insanlara əl tutmaq qabiliyyətinin, fədakarlığın, millət yolunda çərağ kimi yanmaq ifadəsinin sinonimi, ekvivalentidir. Qəzənfər müəllimin ömrü boyu gördüyü bütün işlərin də, həyatının və yaşayış tərzinin də ən dəqiq qiyməti elə budur: Milli qeyrat!" (Sabir Rüstəmzadə, xalq şairi);

Azərbaycandakı səfiri Fərrux Salman Davud isə "nəinki İraqşünas tədqiqatçı və yazıçı, eyni zamanda Azərbaycanın İraqda səfiri" kimi dəyərləndirir.

Bu və ya bu kimi sözləri həyəcansız və qürur hissi keçirmədən oxumaq olmur. Hətta İraq səfirinin müşaviri Casim Məhəmmədini dedikləri adamı bir az kövrəldir di:

"Ana, mənə Azərbaycana göndərirlər. - Çox yaxşı, uğur olsun. Orada Qəzənfər Paşayevi tap. - O mono no kəmək edo bilər? - Qəzənfər Paşayev sənə Kerkükü tanıtacaq. - Bu, ananın sözü idi. Mən gəlib Qəzənfər Paşayevi elə ananın dediyi kimi gördüm."

Diqqət edin, kərküklü ana diplomat oğlunu Azərbaycanı göndərilməsi xəbərini eşidəndə sevinir və onun öz yurdu - doğulub boya-başa çatdığı Kerkük və Kerkük türkmənləri haqqında doğru-dürüst məlumat ala bilməsi üçün azərbaycanlı professoru tapmasını tapşır. Çünki həmin türkmənləri ananın qan yaddasından oyaqdan, onu yenidən doğma Azərbaycan xalqına qovuşdurub, necə deyirlər, imana qayıtaran möhür Qəzənfər Paşayevdir, onun kənd rübubünün həzin sızıltısı, vətənpərvərlik ruhu ilə yazdığı əsərlərdir.

Üç il bundan əvvəl mənə bağışladığı tozəcə çəpəndə çixmış kitablarını oxuyanda, qoribə də olsa, oxucu mənə uşaq kimi yanaşdı, bir həkəmi kimi xəcalət hissi də keçirdim, yalan olmasın, Qəzənfər müəllimin şəxsiyyəti və yaradıcılığı barədə söz açib fikir bildirməyə qalmamışdım. Özünü də belə dedim: "Professor, deyərsən, bu kitabları imzası düşməmiş bir mən qalmışam... Sağlıq olsun."

İllər ötdü və mən onun 80 illiyi münasibətilə öz mənəvi borcumdan çixmaq üçün bir sözlüklə çəkilib olma qolam alanda çötin bir sualla qarşılaşdım: "Yaxşı, bu kişinin yaradıcılığına xaricə və Azərbaycanda bir çox görkəmli alimlər, yazıçı, şair və publisistlər yuzdan artıq məqalə həsr edib, həyat və fəaliyyəti haqqında on kitab yazılıb, barəsində deyilməmiş xoş bir söz, dəyərli bir fikir qalıb ki?" Tokrarlığı sevməyən bir qələm adamı kimi xeyli düşünməli oldum və yalnız öz xatıralarıma, müşahidələrimə və əsərlərindən aldığım təəssüratə əsaslanaraq onun portret cizgilərini yaratmağa üstünlük verdim. Bu səbəbdən hesab ediorəm ki,

Yad əlində,
Qalmış yad əlində,
Bir ölkə viran olsun.
Qalmış yad əlində.
Bağdadda xurmalıxlar.
Suda oynar balıxlar.
Nə böylə sevda olsun.
Nə böylə ayrılıxlar.

Gənclərimiz mənə qınamasın, bir vaxtlar qapalı cəmiyyətdə yaşayan, ölçü-ölçü kitab-dörslik bilgilərindən kənara çıxa bilməyən insanların uzaq ehlərdə yaşayan soydaşları və onların yaradıcılığı haqqında xəbər tutmasının doğurduğu həyəcan və marağın vüsətini həmin dövrü və hissələri yaşamış nəslin nümayəndələri daha dərindən anlaya bilər. Mövcud rejim, onun ideoloji yasaq və tələbləri bizi əsl qardaş-bacalarımızı unudurub yeni qardaş-bacalar tapmışdı. Ermənilərin xalqımızın başına gətirdiyi faciələri unudumuz kimi, İraqda yaşayan soydaşlarımız da unutmşduq. İraq deyəndə, qədim tarixə və zəngin mədəniyyətə malik ölkə barəsində kasad məlumatlardan, "Mən bir gəncə gəngillər"ndən, Koroglundan "Bağdad

tinin tarixini, dördlərini, milli bütövlük yangınısı özündə əks etdirən, təhriflərdən hifz edib saxlayan, dəsiyan ədəbiyyatımızı, dilimizi, folklorumuzu tədqiqatçı və təbliğatçı kimi daxil olurdu.

Tələblik illərində qəzetlərdə "Qəzənfər Paşayev" imzasını gördükca yazılmalı oxuyur, İraqda yaşayan, türkən adlandırılan, azəri türkcəsində danışan üç milyonluq qardaş-bacalarımızın folkloru, adət-ənənəsi, məişəti və mədəniyyəti haqqında, necə deyirlər, "xoruz səsi eşitməmiş" məlumatlar öyrəndim. Onun "Kerkük bayatları" qədər mənə sehləyən "Kerkük məhəlləri"ni də o illərdə əlbə keçikcə kitabxanama qatmışdım. Çox xoşuma gələn şeirləri seçib cəb dəfələmca yazmaq vərmişdim və belə, Kerkük xalq məhəllələrindən də birini köçürmüşdüm.

Evlərinin önü yonca,
Yonca qalxıb dam boyuncu;
Boyu uzun, belü inco,
Ninno yavrum, ninno,
Əmrər yavrum, ninno.

Şair elmi-ədəbi itimayyot hiss etmişdi ki, Qəzənfər müəllimin gənc yaşlarında İraqda çalışması, burada yaşayan milli-etnik qrupların, xüsusən də azərbaycanlıların mədəni və mənəvi dəyərlərinə dərin marağ göstərməsi onun fəaliyyətini elmi-ədəbi məcraya yönəldir.

Qəzənfər müəllimin sonralar öz yazdıqlarından belə məlum olur ki, yəndə Kerkük folklor mühitinə və kerküklülərə marağı 1963-cü ildən, İraqda düşdüyi illə ayardan, kerküklülərin hər gün öz dillərində səsləndirdiyi üç saatlıq radiotv verilişini ilk dəfə dinləməsindən sonra başlanıb. Yazır:

"Tezliklə kerküklülərin Bağdadın ən gözəl gəşələrindən biri Evyaziyyədə "Qardaşlıq" nədisinə, oradan da ölkənin simalına - azərbaycanlıların yaşadığı Kerkük vilayətinə ayaq açdım..."

"Füzüli yaradıcılığına əql-qanad verən, onu azərbaycanca ölməz qorlar yazmağa sövq edən, ona söz sənətinin səlfə cəsməsindən su içirən, Füzüli dəhi edən və elatın folklorunun zənginliyi mənə heyrotə gətirdi..." "Tədqiqatlar apardım. Bəzi kitabların tosiro ilə az qalmışdı ki, haqiqətdən yan keçim. Xoşbəxtlikdən başqalarının səhvi bəzən haqiqəti daha tez üzə çıxarməyə kömək edir."

O, yazıçı Mövlud Taha Qayaçının "Onu sevməmək olmur" adlı xatirə əçərkində yazdığı kimi, xidməti vəzifəsinə yerinə yetirməklə yanaşı, bir olanda qeyd dəfələri, bir olanda məqalədən Kerkük əllərini gozo-gəzo qeydlər edir, sözlü-söhbətli ağısaqalları, söz-sənət adamlarını, xalq məşuqisi ifaçılarının səslərini yazırdı. Bu işə indi təsəvvür etdiyiniz qədər asan məsələ deyildi, bir balaca səhv rejimin ciddi nəzarətə saxladığı gənc mütəxəssis-karyerasına birləşlik son qoymaq bəhəsinə başa gələ bilirdi. Siat:

"Qəzənfər Paşayev İraqda fəaliyyət göstərən Sovet şirkətindən çalışıran, firsətdən yararlanaraq xalq xidmət göstərmişdir. Q. Paşayev İraqda işlədiyi illər ərzində, böyük əlaqələr qurmuş, bəh-bəh material toplaşmış, dəyərli işlər görmüşdür. Siyasi baxımdan zorakılıqlara qarşı-qarşıya qaldığı da olmuşdur... Onu Sovetlərin əleyhdarları türkmənlərə yaxınlaşdırmağa, "Qardaşlıq" dərgisində yazı yazdırmağa gərəçsəçmişdir. Amma Qəzənfər Paşayev diplomatik və ağıçözgüzlük fərsəti ilə fəlakətə adlanmağı bacarmışdır" (Mövlud Taha Qayaçı).

Q. Paşayevın "Kerkük folkloru antologiyası" kitabını oxuyandan sonra müəllimə açığı məktuba müraciət edən Nəlx şairi, akademik Bəxtiyar Vahabzadə gənc tədqiqatçının möhür və fədakarlığının səbəb və məhəyyətini qabardaraq yazırdı.

"Hörmətli Qəzənfər, "Kerkük folkloru antologiyası" kitabını oxudum. Bu məclətdə oxuduqca xalqın kerküklülər arasında, çox inco bağlar və təllər gəldim, xalqın mənəvi böyüklüyünün şahidi oldum. Sən İraqda 6 il rəsmi bir vəzifədə işləyərək, bu sahədə öz vəzifə borcunu yerinə yetirməklə də kifayətlənmiş bilsən. Lakin içində qimildənən vətəndaşlıq hissi sənə daha başqa bir bəreca səslədi.

(Davamı 6-er sahifədə)

Elçin MEHRƏLİYEV,
filologiya elmləri doktoru

QAN YADDAŞI VƏ BÖYÜK EŞQ

"Bir zamanlar tək vahid torpaq halında olan Kerkük və Azərbaycan indi iki ayrı ada halına gəlmişdir. Bu gün bu iki adanı bir-birinə bağlayan körpünün memarı məhür Qəzənfər Paşayevdir... İxtisarla sözləyib bilərəm ki, artıq o, Əta Tərzibaşı qədər dəyərli bir araşdırıcımızdır". (Mahir Naqib, İraqlı alim, professor);

"Professor Qəzənfər Paşayev "İraq-Türkmən Ocağı"nın hom məddi, həm də mənəvi memarıdır... Tabloların, rəsmlərin, bözəmiş salonların tomir işlərinin xorcini özü çəkmişdir. Muzeyi ohatə edən kitabları İraq və Türkiyədən gətirmişdir... müğənnilərin oxuduğu Kerkük məhəllələrinin qucağında yer-göy Kerkük, Ərbil olmuşdu..." (Cəlal Ərtuq, Türkiyəli alim, professor);

"İraq türkmənlərinin folklorunu azərbaycanlı qardaşlarımız tanımaq üçün bir çox araşdırımlar yapan Q. Paşayevın əsərləri Ögüz kökündən və soyundan olan Azərbaycan türkləriylə İraq türklərindən dil və folklor baxımından nə qədər bir-birlərinə bağlı olduqlarını açmaq göstərməkdədir." (Mustafa Arqunşah, Türkiyəli alim, Kayseri Universitetinin professoru.);

"Qəzənfər Paşayevın "İraq-türkmən folkloru" kitabına bənzər bir kitab indiyə qədər nə İraq türkmənləri tərəfindən, nə də İraq türkmənlərinin folkloru ilə məşğul olan xarici alim və tədqiqatçılar tərəfindən yazılmışdır. ... Bu məsələsiz işlər İraq türkmənləri arasında folklor çərçivəsində bir şəhər əor kimi qiymətləndirmək daha doğrudur". (Əbdüllətil Bəndəroğlu, İraq-türkmən tədqiqatçısı, elmlər doktoru).

Yazırd İraqlı professor Sübhü Saatçı onu "azərbaycanlılara Kerkük dünyası üçün bir pəncərə açan. Bakıda İraq türkmənlərinin bir elçisi olan alim", İraqın

oxuculara təqdim etdiyim bu yazı onlara Qəzənfər Paşayevi bir qədər də yaxından tanımağa kömək edəcək.

TƏSƏVVÜRDƏN İRƏQİQƏTƏ

İnsan haqqında təsəvvür həm keçmiş xatirələr, həm də bugünkü müşahidələr əsasında formalaşır; keçmiş işlə bu günü üst-üstə düşüb monovi təmliq yaradırsa yaddaşda elə hokk olur ki, zamanın seluları da onu poza bilmir. Düşürsə, bu "yarımqıç adamı" özünü doğrultmamış təsəvvürün kimi yolun hansı nqətəsində, zamanın hansı məqamında iştirak və bilmərrə anıb-axtarmırsan. Söhbət yaradıcı adından gedəndə məsələ bir az də qolzişəyir. Kitablarını bəh-bəhlə oxuduğum müəllimin xoyalında ucağıdığın özəmlili heykəlinin onunla tanışlıqdan sonra bir anda uçub-dağılması, yaxud canlanaraq könlü həndomina çevrilməsi də var.

Qəzənfər Paşayev də mənə özünü gətirdiyi illərdə özəç hissələr, xatirələr oyanmışdı. O illərdə ki, onda orta məktəb şagirdi idim, səvo-səvo oxuduğum əsərlərin müəlliflərinə xayalı məhəbbət bəsləyirdim.

"Kerkük bayatları" adlı əl boyda bir kitab düşmüşdü əlimə. Tərtib edən Rəsul Rza və Qəzənfər Paşayev idi. Oxudum və dopdəmə dilimizləki şişşirin bayatlarını övününə düşdüm:

Bilmirəm haralıyam,
Törpağım, daşım qorib
- misrəsi da elə o vaxtdan yaddaşında ilişib qalıb.

Bu sözləri yazarkən "Kerkük bayatları"na bir də baxıram və firsətdən istifadə edib, yazıya şəkər qatmaq üçün qolub çitizəyə gətirən daha iki bayatı da seçib olavə ediorəm:

ƏDƏBİ PORTRETLƏR

(Əvvəli 4-cü səhifədə)

Sonin damarlarında dilinlən səs, kərküklü qaradaşların əsrlərdən bəri qanlarında qoruyub saxladığı əcadın, kökün səsi ilə həmahəng səsəndi və soni mənavi bərcunu ödəməyə çağırdı. Sonu bu mənavi vəzifəni şərfəli yerinə yetirdi. Rəsmi vəzifə bərcun sonin İraqda olduğun müddətində çərçivəsində qaldı. İçində qimildənən səsin əmri ilə yerinə yetirdiyin mənavi vəzifə isə heç bir müddəta sığmır, müddətin çərçivəsini dağıdıb tarixə qovuşur. Çünki sən bu vəzifəni yerinə yetirməklə özünə deyil, bir-birindən ayrılmış böyük bir xalqa xidmət etdin. Şəxsi bərc və ictimai bərc burada fərqlənir. Şəxsi bərcü ödəməklə insan özünə, ictimai bərcü ödəməklə isə xalqa xidmət etmiş olur.

Qorxu və sevgi hissələri ilə müşayiət olunan yaradıcılıq xətarışları və zəhmətinin bəhrəsi bərcdə Qəzənfər müəllimin dostu, yaradıcılığını bitdə-bitdə izləyən, arxivinə yaxından bərc olən Ayaz Vəziri isə ümumiləşdirilmiş şəkildə belə yazır:

"Q.Paşayevin şəxsi arxivində İraqda görüsbü dostlaşdığı çox ağsaqqalın, sairin, gənc ziyalının, ümumən nəçə-nəçə sadə xalq nümayəndəsinin qiymətli ədəbi-bədii materiallarla zəngin səbbətbləri yazılmış lentlər, həmçinin qalın-qalın dəftərlər, nəhayət məktublər vardır. Ancaq görünür, bunların hamısından daha çox ürayinə, qəlbinə yazıb gətirmişdir. İraqdakı azərbaycanlıların ləhcəsini diqqətli təhlil nəticəsində "Kərkük dialektinin fonetikasi" mövzusunda namizədlik dissertasiyası yazıb müdafiə edib. Müəllif bu şahədəki işinə görə kərküklü bir qəccadan aldığı mükafatı da gizlətmir: "Get oğlum, yaradın sənə yar olsun! Mənim dilim uğrunda çalışsın. Ölsəm də dil uğrunda öləydim." Şübhə etmirsən ki, bu sözləri haqiqətdən.

Mən dilimən yaz keçməm, Olursam dilim-dilim - deyən bir xalqın övladı, böyük Füzulinin nəvə-nəvəsi səyloyə bilər".

İraq-Kərkük mühitinə düşməklə qan yaddaşı oyanmış Qəzənfər müəllimi milli varlığını qorunmasında və inkişafında ana dilinin rolu problemi düşündürür. Əsrlər boyu yad xalqlar əhatəsində qalan, ana dilində təhsil ocağı olmayan Kərkük elətinin doğma dilini necə mühafizə edə biləcəsi məsələsinin incəliklərinə varmağa can atır. Bu məramla elmi əsaslarla araşdırma yoluna seçir, elmə bir dilçi alim kimi gəlməklə bərcərib, get-gədə yaradıcı fəaliyyətini çoxəhətlili xarakter verməklə, həm də bir publisist və folklorçu, mütərcim və ədəbiyyatçı işi görməyə başlayır. Bütün istiqamətlərdəki xətarışlarını "Bir millətin ən ümdə varlığı onun ana dilidir!" - deyən kərküklü tədqiqatçı Səid İrmağın aşağıdakı fikirləri üzərində kökləyir:

"Vətən torpağı keçib, genişlənə bilər, tamamilə əldən çıxıb bilər, sərhədləri tükənə bilər, tarixi təfəvil edilə bilər. Hətta şən və şərfli tapdalına bilər, dini dövşədirilə bilər, lakin bir şey dəyişmir - qalan bu tək varlıq ana dilidir".

Beləliklə, Qəzənfər Paşayev tarixi qəvğələrdə param-parça edilmiş millətinin və onun tarixi torpaqlarının ayrılmazlığını, bitvəliyini təsdiqə yetirən milli mədəniyyətimizin, ana dilimizin, ədəbiyyatımızın İraq - Azərbaycan - Türkiyə - İran bağlılığı zəminində yorulmaz əsrələnməsinə çevilir. Bir tərəfdən Kərkük dialektini ələ alaraq silsilə məqalələr dərc etdirib, namizədlik dissertasiyası müdafiə edib, digər tərəfdən "İraq-türkmən folkloru" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını başa vurur, başqa bir tərəfdən İraq xalqının, o cümlədən türk-mənlərin həyat torzi, məişəti, adət-ənənəsi, mentaliteti və İraq - Azərbaycan əlaqələri bərcdə publisistik oçerklər yazır, bu əlaqələri yazı keçmişimizdən bugünümüzə qədər izləməyə çalışır.

Q.Paşayevə qədər bu mövzularda öləri qeydlər rast gəlinirdisə, onun əgri və çoxşəxəli fəaliyyəti sayəsində sığmır və əhatəli surətdə tədqiq və təbliğ səviyyəsinə yüksəlir və onun bu böyük zəhməti İraq və Azərbaycan xalqlarının ədəbi və mədəni əlaqələr bərcində bir-birinə bağlanmış dostlaşmasında çox böyük rol oynayıb. On başlıcası isə məhz Qəzənfər Paşayevinin sayəsində bizim tarixi-coğrafi

sərhədlərimiz, milli təhlükəmiz, maddi-mənavi varidatımız bərcdəki təsəvvürümüz dəyişdi, biz monədə o olsa kərküklü qardaş və bacılarımızda qovuşduq. İraq bizə doğmalışıdır.

Mən "Azərbaycan gəncələri" qəzetində işləyən, 80-ci illərin o tarlarında Qəzənfər müəllimin çap etdirdiyi "Altı il Doçlə - Fərat səhillərində" kitabının sərs-sorağı bizim redaksiyasında da otaqlarını bərcə-nəsimi kimi dələdi. Az sonra o kitabı hamımız oxuyub bərcənməmişdik, səz düşündə Qəzənfər müəllimin xatirə oçerklərini ağzıdolusu tərifləyir, qələminin publisist, folklorçu, tarixçi, etnoqraf, sosioloq, iqtisadçı məziyyətlərindən danışır.ğı. Altılık müşahidə və tədqiqatların notisi olən bu kitab oxucunun əlinəndə tutub İraqı, onun paytaxtı Bağdadı, Kərkük oymağını gəzdirir, bu qədim diyarın tarixi keçmişini və indisi, sosial-ictimai həyatı, iqtisadi əlaqələri, elm və mədəniyyət əbidələrini və irqlilərin həyat torzi haqqında geniş verməklə nənki Şorqədəki, ümumiyyətlə dünyəyadək mədəni, tarixi, siyasi əhəmiyyəti haqqında geniş təsəvvür əlaməti bilirdi. (Bu bərcindən, kitab nəçə illərdə Yaxın Şorqədə baş ələ gedən müharibə fəlakətlə-

QAN YADDAŞI VƏ BÖYÜK EŞQ

rinin səbab və məhiyyətinə aydınlıq gətirməkdə müasir oxucu kütlələrinə yardımçı dələ olar bilər). Xüsusən də İraq türk-mənlərinin həyat və məişəti, mentaliteti, adət və ənənələri, söz-sənət yaradıcılığı, istək və arzuları təsvir edilərkən ələ somimi fikirləri, ələ müdrik deyimləri, ələ poetik ifadələri süsləndirilir ki, müəllifin böyük Azərbaycan keçibisin, onun çoşğun vətənpərvərlik ruhuna səvinib iftixar hissələri keçirməyə bilirsən. Bərcə dərin somimiyyət və tükənməz sevgi üzərində köklənmiş kitab haqqında demək olar ki, bütün qəzətlərdə resenziyalar, məqalələr dərc edilirdi.

Bütün bunlar o zamanlar baş vermişdi ki, kitabla, mütələyib böyük maraq vardı. Taunmuş sair və yazıçılardan əsərləri indiki kimi 500-1000 tirajla yox, 100-150 min tirajla çap olunurdu. Kitab mağazalarında insan əlinəndə tərpanmək olmur, qəzet köşklərinin qarşısında uzun növbələr yaranırdı. Doğrudur, Qəzənfər müəllim "Altı il Doçlə - Fərat səhillərində" kitabını yazana qədər bir yazıçı-publisist kimi məşhurlaşmamışdı. Adını çəkdiyimiz kitabın ilkin tirajı da cəmi 10 000 nüsxə idi. Amma kütləvi oxucu marağını görüb daha 120 000 tirajla çap etdilər. Və bu revansdən sonra Qəzənfər müəllimin mətbuatda çıxışları daha maraqla izlənilirdi. Kitab mağazalarında və kitabxanalarda, oxucuların kitab rəflərini yeni-yeni kitabları, monografiyaları bərcəzməyə başladı.

Qəzənfər müəllim elm xəzinəmizə və geniş oxucu kütlələrinə dayərli töhfələr veridicə nüfuz və şöhrət daha da artır, haqqında minnətdarlıqla dolu yazılar bir-birini əvəz edirdi və tobbi ki, bütün bunlar digər oxucular kimi mənim də özünü gərcmədiyim vətənpərvər ələ haqqında təsəvvürümü cilalayır, dolğunlaşdırırdı.

Bununla belə, Qəzənfər müəllimlə əyani tanışlığım 90-cı illərin sonlarına təsadüf edirdi. Namizədlik dissertasiyasını müdafiəsi ərcəfində idim, avtoreferatımı aparmışdım. O, Müdafiə Şurasının özünü kimi oxuyub fikir bildirməli idi. Məni qapıda məhrəblənlə qarılayıb içəri dəvət edirdi, nozakətə dirlədi, qaydında yeno qəpiyəcan ötürüb uğurlar dilədi və mən bu ilk mənim tanışlığı da heç vaxt unutmadım.

Sonradan tələ belə gətirdi ki, Qəzənfər müəllimlə bir institutda işləyərli oldum. Biz demək olar ki, on ildən artıqdır ki, hər gün qarşılaşırdıq. Elmi Şuranın iclaslarında, konfrans və simpoziumlarda, ədəbi müzakirələrdə iştirak edirik. Arada dərdlədiyi-nisiz hallar da baş verir. Bir sözlə, hesab edirik ki, mən bu uzun müddətdə onun bir şəxsiyyət kimi də kifayət qədər müşahidə edib gərəne bilmişəm və əmin olmuşam ki, mənim bir vaxtlar təsəvvürümdə canlandırılmış Qəzənfər Paşayevlə uzun illər müşahidə etdiyim Qəzənfər Paşayev eyni ədamdır, bütöv, kamil, müdrik bir şəxsiyyətdir.

PATRIARXAL RUH VƏ AÇIQ DÜNYA

Qəzənfər müəllim tobbiətən sakit, hər cür əddən uzaq, olduqca təvəzəkəy, qara, nurlu gözəlirdən və qarabügdəyi çöhrəsindən müəylimlik, məhrəblənləq, xeyir-xahlıq yağən, geyim-kecimindən tutmuş, hərəkat-rəftarına qədər hər cür dəb və tomtərəqadən kənar olduğuna, ünsiyyətədə dil-dənisiq, münasibətdə ocaq-ərkan xüsusiyyətləri ilə kənd - yurd-ocaq ilkinliyi mühafizəkarcasına qoruyub-saxladığını dərhal bürüzə verən bir ədamdır. Güllər dəyilsə də, heç qarabaqab da deyil. Qarşısına kim çixdi, mütləq ayaq saxlayıb, yüngülcə toxunub edib məhrəbləncasına salamlayıb və mütləq bir xoş söz deyib kənlünə şad etmək istəyir. Müsahibinin üz-gözündən nigarançılıq ifadələri oxuyanda qəlbə mərhəb bir səslə səbbəbini soruşur, vəziyyəti uc-qalğından anlayan kimi əlini sinəsinə aparıb: "Baş üstü!", yaxud "Gözüm üstü!" - deyib narahət qəlbinə su çiləyir. Bir sözlə, heç deməzənən ki, bu ədam illərlə xarici ölkələrdə çalışmış, dünyanın onlarla ölkəsini, onların döbdə-

çəhotlari ilə o, özündən əvvəlki milli məfkurəli vətəndaş-ziyalılarımızın yolunu davam etdirən "məgikənlər"dən bərcir.

Bu yerdə akademik Nizami Cəfərovun sözləri yada düşür:

"Qəzənfər Paşayev bizim əflimlərimiz içərisində, bəlcə də, ən çox iş gərən və ən təvəzəkər tədqiqatçılardandır. O, böyük bir institutu görə biləcəyici işi gərəmişdir. Bu qədər böyük işləri başqa birisi gərəmiş olsaydı, yaqın, onun əddəsi yərəgəyö sığmazdı. Onun yazdıqları tommiz və pak ürayinə, intellektin səssidiri".

Hənsi tədbir olur-olsun, sözü yerində, qədcərəncə, ağsaqqal tommiki və somimiyyəti ilə deyər, üzünəquluqla, ara qızırdımaqla, işə pəl vurmaqla arası yoxdur. Bir vaxtlar Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru vəzifəsində çalışmış, yalnız səz-bilgi yox, həm də insan sərfəli olən, bu səbbəbdən həmiyə qəzər məhrəblən əmlaqla yanəsi ünsiyyətədə öçüülü-biçili məsafə saxlamayı məhrətolə bacaran akademik Bərcir Nəbiyev (Allah ona rəhmət ələsin!) Qəzənfər müəllimi daim öz yaxınlığında əyləşdirər, yerini gəldicəə onunla məsləhətləşirdi. Bu gün həmin İnstitutun direktoru, akademik İsa Həbbibbəylinin keçirilən tədbirlərində məxsusi olaraq ələ müraciət edib səz verməsinin birinci mənası ağsaqqal sözləmə hərmətdirsə, ikinci mənası müzakirə edilən problem, yaxud gərəmiş işlər haqqında kiçiklərə mətbəbdən ümumiləşdirilmiş doçlə-dürüst söz eşitməkdir.

Bütün hallarda hiss edirsən ki, kollektiv, həmkərlərinə, ümmiyyətləyə, mənsələlərə qarşı baslədiyi somimi hissəlrin kükü çox dərində, genetik rişələndirir, kimliyindən asılı olmayaraq göstərdiyi diqqət və yaqğı əzəli həmənəstliyəndən irəliləyir, dürüstlüyü, daqıqlığı özünə nəzərdə üstündə köklənmiş daxili mədəniyyətin ifadəsidir. Bu üç komponentin vəhdətindən yaranan həmənəyi, enerji, güc onun bir vaxtlar orta və əli məktəblərdə ələ qiymətlərə oxumasına tommat verdiyini kimi, sonradan əməli uğurları qazanmasında da, ictimai mühitdə nüfuz səhibinə çevrilməsinə də tommat verib bilmişdir.

Qəzənfər müəllimin heç vaxt əsəbiləşib özündən çıxmasına, səsinə qaldırılıb

özünü göstərmək istəməsinə, hətta bir kimsəyə çəp, əyri baxmasına da təsadüf etməmişəm. Hənsi məqam olur-olsun, səkitecəsən, aramla dənisiqəyər, səz-küy doğura biləcəki məbahisəli fikirlərə yox, əqlin və məntiqin gücünə səykənən sadə həqiqətlərə, həyatın ibrətəmin misalllarına üstünlük verəcəki. Kimlərsə "od olub ağımı yandırmıq" istəyəndə, o bir şulb gəyərçini kimi "dimdiyimə su gətirib" o du əvlənməyə qoymayacaq.

Bir dəfə Elmi Şuranın iclasında bir nəçər çilğincəsənə onun sözünü kəsdi. Əgri xətalı kişi bu kobudluğun müqabilində də təmmkinli itirmədi, sakit, öyüverici bir tonda, üççə kəlmə ilə "yersiz hay-küyçülüyün" qiymətini verməklə qnayıcı baxışları ona tərəf yönəldirdi. İstər əli patriarxalın, istərsə də oql müasir dünyəy adının gücü heç də qəl zərində, bəgəz dəmlərini yəngüləndə deyil, əstədən, tommiklə, ədalətli, daqıqlıqla ifadə edilən öyüdnəsihətdə, həmənəst dialoqla, ənləşmə qəbilyyətində, mədəniyyəttəndir.

Qəzənfər müəllim ilkin ömrünün 80 ilini haqlamaya əz qalsə da, ələ bu yaşu verməzənən, məşallah, yaşından xeyli cavan gərünür, güməhrədir.

Hesab edirik ki, bunun əzili də Qəzənfər müəllimin daxili kamilliyi ilə bağlı olən bir məsələdir. Mən "daxili kamillik" deyəndə heç də bitik və dünyəgərəzi zənginliyi yox, həyatın çox də mürəkkəb olmayan mənasını dərk etməni, Allahı şükər etməyi bərcəməyə nəzərdə tuturam və düşünmürəm. O, kəslər ki, onlara verilməz ömrüm payını ləyaqətli yaşımayaq uğrunda mübarizə aparmayı bacırlar, onlar daim çalışqan və ruhan cavan qalırlar, çalışqanlıq və ruhan cavanlığı isə fiziki qəcağı israrla səngidən əmlidir.

(Davam var)